

Politiek op school?

door Wim Verwey

Transparant 16.1 (januari 2005) 21-22

[21] Staan op de schouders van het voorgeslacht of je laten leiden door de problemen van de dag? Voor historici is dat geen vraag. Voor hen is het eerste vanzelfsprekend. Zij hebben dan ook het voorrecht om zich dagelijks te mogen verdiepen in het erfgoed van ons voorgelacht. Voor doorsnee politici is het ook geen vraag. Zij doen niet anders dan het laatste. De problemen van de dag zijn al ingewikkeld genoeg en waarom zou je je dan nog bezig houden met het verleden? Het verleden betekent immers meestal alleen maar een last?

Staan op de schouders van het voorgeslacht of je laten leiden door de problemen van de dag? Slimme politici zeggen dan natuurlijk dat je het ene zeker moet doen en voor het andere ook beslist oog moet hebben. Dat lijkt me eerlijk gezegd ook wel het beste antwoord, maar dan wel eerst het een en dan het ander.

Laten we deze abstracte vraagstelling eens concretiseren aan de hand van het opnieuw opgelaaide debat over de vrijheid van onderwijs. Dit klassieke vrijheidsrecht¹ heeft sinds 1917 (en materieel sinds 1920) na een heftige strijd tussen liberalen en confessionelen een vrijwel ongewijzigde positie in onze Grondwet behouden. Het is daarmee dus beslist geen resultaat van de waan van de dag. Sterker: de vrijheid van onderwijs blijkt al vele decennia lang te stand te zijn tegen de tand des tijds. De vrijheid van onderwijs is wel steeds een aangevochten bezit geweest. Dat heeft verwondingen opgeleverd, maar leidde er nooit toe dat de vrijheid van onderwijs het onderspit moest delven. De maatschappelijke veranderingen in de achter ons liggende eeuw overziende, heeft dat zonder meer veel te zeggen. Ook de politiek is postmodern geworden. Het is nog niet zo heel lang geleden dat een beroep op de vrijheid van onderwijs er toe deed in het politieke debat. Een terechte verwijzing naar artikel 23 van de Grondwet deed eigenlijk alle tegenspraak verstommen. De interpretatie van het Grondwetsartikel was dan ook een gegeven en een overtuigend beroep daarop had gezegd. Inmiddels zijn de rollen omgekeerd. De interpretatie van de Grondwet is niet langer een vaststaand gegeven. De wetgever (de regering in samenspraak met de Staten-Generaal) benadrukt tegenwoordig keer op keer dat zij zelf gaat over de interpretatie van de Grondwet. Dat is natuurlijk niet geheel onjuist, maar die interpretatie is wel aan regels gebonden. En de historische interpretatiemethode heeft niets van haar betekenis en recht verloren, zeker als wordt bedacht dat de Grondwet er is om waarborgen te bieden voor de burger ten opzichte van de overheid. De huidige instrumentalisering van de Grondwet doet daaraan helaas veel afbreuk. De waan van de dag kan immers geen waarborg bieden. Mede daarom is het een goede zaak dat toetsing door de rechter aan de Grondwet (de constitutionele toetsing) naar alle waarschijnlijkheid binnen afzienbare tijd mogelijk wordt.

Het zicht vanaf de schouders van het voorgeslacht biedt wijdse perspectieven. Het geeft in ieder geval een aanzienlijk ruimer blikveld dan dat van mensen die zich beperken tot het hier en nu. Dat is echter geen reden om de huidige problemen te bagatelliseren of sterk te relativiseren. De behoefte aan een creatieve interpretatie van de onderwijsvrijheid komt natuurlijk wel ergens vandaan. De maatschappelijke problemen in relatie tot de vrijheid van onderwijs spitsen zich momenteel toe op de integratie van allochtonen en onderwijsachterstanden. De integratieproblematiek moet worden onderscheiden van de problematiek van de onderwijsachterstanden, omdat de laatste problematiek ook in substantiële zin voorkomt onder autochtonen. Het punt dat de integratie van allochtonen en de onderwijsachterstanden tot een probleem voor het onderwijs maakt, is de segregatie. De etnische en

sociale segregatie in onze samenleving vertaalt zich in versterkte mate door in het onderwijs. Daardoor hebben sommige scholen, met name in de grote steden, aanzienlijk meer te maken met het integratievraagstuk en onderwijsachterstanden dan andere scholen. Deze onevenredige verdeling is vele politici een doorn in het oog.

Vanuit bestuurlijke optiek is er begrip op te brengen voor de wens om de last van het integratievraagstuk en de onderwijsachterstanden evenredig over de scholen te spreiden. Voor zover dat vrijwillig gebeurt, is dat alleen maar toe te juichen. Probleem is echter dat veel ouders geheel vrijwillig juist zodanig kiezen dat de segregatie in het onderwijs in stand wordt gehouden en zelfs wordt versterkt. Ook bestaat de indruk dat scholen bij de toelating van leerlingen sturend optreden ten aanzien van etnische en sociale aspecten. Daarom wordt door diverse politici, heel instrumenteel, gepleit voor een acceptatieplicht voor scholen. Voor veel scholen is dat geen probleem. Het openbaar onderwijs mag geen onderscheid maken naar godsdienst of levensovertuiging en moet dus alle leerlingen toelaten. Voor het bijzonder onderwijs ligt dat anders. Bijzondere scholen hebben conform de in de Grondwet gewaarborgde vrijheid van richting het recht om op basis van hun grondslag een eigen toelatingsbeleid te voeren. In de [22] praktijk blijkt de overgrote meerderheid van de bijzondere scholen de grondslag van de school echter niet meer als selectiecriterium te hanteren. Dat selectiecriterium kan natuurlijk niet opeens weer om oneigenlijke redenen van stal worden gehaald. Het toelatingsbeleid dient volgens de jurisprudentie consequent en consistent te zijn. Feitelijk vormen dus alleen de scholen die op grond van hun grondslag een consequent en consistent beperkend toelatingsbeleid voeren een belemmering voor een meer evenredige spreiding van leerlingen. Het gaat daarbij om zo'n 5% van de scholen voor bijzonder onderwijs.

Om voor zo'n gering percentage van de scholen over te gaan tot een acceptatieplicht is sterk overdreven. Voormalig staatssecretaris Adelmund noemde dat ooit het schieten met een kanon op een mug. Belachelijk dus. En naïef. Nuchter nadenken en simpel tellen laat al zien dat het invoeren van een acceptatieplicht voor scholen nauwelijks zoden aan de dijk zal zetten. Bij pleidooien daarvoor wordt niet zelden hartstochtelijk gepleit voor de keuzevrijheid van ouders, die door het toelatingsbeleid van sommige scholen beperkt zou worden. Het dubbele daarbij is echter dat een deel van de problematiek juist door die keuzevrijheid wordt veroorzaakt.

Onderwijsachterstanden, en met name het integratievraagstuk en de segregatie van bevolkingsgroepen, zijn forse maatschappelijke problemen. Bij de benadering van het onderwijs moet echter niet primair vanuit maatschappelijke problemen worden gedacht. In het onderwijs gaat het om de vorming van kinderen en jongeren. Dat vraagt onderwijs dat wat betreft uitgangspunten en pedagogisch klimaat aansluit bij de thuissituatie. De keuzen die op dat punt worden gemaakt, zijn van wezenlijke betekenis voor de vorming van leerlingen. En juist de ruimte voor het maken van die keuzen wordt beschermd door de vrijheid van onderwijs. Historisch gezien gaat het dan vooral om een keuze voor onderwijs met de Bijbel. Scholen met de Koran zijn van later datum en kunnen slechts een beroep doen op de bestaande vrijheidsrechten vanwege het doorgeschoten gelijkheidsdenken.

Politici voelen zich verantwoordelijk voor allerhande maatschappelijke problemen. Dat is in hen te prijzen. Het gaat echter niet aan om maatschappelijke problemen af te wentelen op het onderwijs. Het onderwijs dient te worden gezien met het oog op haar eigenlijke doelstelling. Binnen dat kader dienen scholen uiteraard wel zoveel mogelijk hun maatschappelijke verantwoordelijkheid waar te maken. Politici dienen terdege rekening te houden met de eigen taken, verantwoordelijkheid en dus ook met de vrijheden van de school. Het (schijnbaar!) oplossen van maatschappelijke knelpunten weegt daar bij lange na niet tegen op.

Het wordt hoog tijd dat politici de schouders van hun voorgelacht beklimmen om de huidige ontwikkelingen binnen de juiste kaders te plaatsen. Maar daar zijn ze niet zo gemakkelijk toe te bewegen. Het verdient aanbeveling dat Kamerleden de waan van de dag even verlaten en weer zouden aanschuiven in de schoolbanken. De politiek heeft een lesje nodig.

Personalia

Drs. W.L. Verweij is beleidsmedewerker van de SGP-fractie in de Tweede Kamer.

Noot

¹ Artikel 23 van de Grondwet bevat ook sociale elementen.

N.B. Verweij's artikel is OCR gescand, waardoor er nog kleine foutjes in kunnen staan (€K).